

สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าว

สื่อมวลชนเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข่าวสาร ข้อเท็จจริง และเรื่องราวต่างๆออกสู่ประชาชน ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนเป็นประโยชน์กับประชาชน เพราะ ทำให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในสังคม โดยสิ่งเหล่านี้เปรียบเหมือนเป็นการตอบสนองในเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เนื่องจากในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยมีเจตนารมณ์เพื่อมุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน ซึ่งในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะต้องให้ความสำคัญในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นประชาชนทุกคนสามารถที่จะพูด เขียน พิมพ์ และโฆษณาความคิดเห็นของตนเองได้ แต่ในขณะเดียวกันต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย จึงถือเป็นการใช้สิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรได้อย่างถูกต้อง โดยประชาชนสามารถที่จะศึกษาหาความรู้ที่จะทำให้เกิดวินิจัยปัญหาในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีคำกล่าวที่ว่าหากประเทศได้รับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากเท่าใด ประเทศนั้นจะยิ่งมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นเท่านั้น

ประเทศไทยได้มีการบัญญัติให้ความสำคัญในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตรา 39 บัญญัติว่า

มาตรา 39 "บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่นเพื่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกัน หรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อลดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่
กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนของเอกชนรัฐจะ
กระทำมิได้”

ในบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับเสรีภาพในการแสดง
ความคิดเห็นของประชาชน โดยรัฐจะจำกัดเสรีภาพดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่เพื่อรักษาความมั่นคง
ของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียงสิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัว
ของบุคคลอื่น เพื่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกัน หรือ
ระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน อีกทั้งในมาตรา 39 ยังยอมรับ
เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนด้วย โดยรัฐจะจำกัดเสรีภาพดังกล่าวไม่ได้ดังเช่น
ของประชาชน เพราะด้วยบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของสื่อมวลชนนั้น คือ การนำเสนอ และ
เผยแพร่ข่าวสาร รวมไปถึงเหตุการณ์ และข้อเท็จจริงต่างๆที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนใน
ประเทศ ดังนั้นการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจึงควรได้รับความคุ้มครอง อย่างไรก็ตามบทบาทและ
หน้าที่ของสื่อมวลชนก็เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับสิทธิและเสรีภาพที่
กฎหมายกำหนดให้ความคุ้มครองไว้ด้วย

2.1. ความหมายและบทบาทของสื่อมวลชน

การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ในทุก ๆ สังคม และทุกยุคทุกสมัย เพราะการ
อยู่ร่วมกันต้องมีการสื่อสาร แต่เมื่อสังคมมีการขยายตัวมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวน
ประชากรในสังคม และการพัฒนาของเทคโนโลยีในการสื่อสาร จึงทำให้การสื่อสารถูกขยาย
ออกไปในสังคมที่กว้าง จนสามารถเรียกได้ว่าเป็นการสื่อสารมวลชน ดังนั้นเพื่อสร้างความเข้าใจ
ระหว่างกันและกัน และเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนไหลเวียนข้อมูลข่าวสารถึงกันอย่าง
สะดวก รวดเร็ว ทั้งในระดับชุมชนระดับประเทศ และระดับโลก โดยไม่มีพรมแดนในเชิง
ภูมิศาสตร์เป็นเครื่องกีดขวางหรือเป็นข้อจำกัด จึงจำเป็นต้องมีตัวกลางที่ทำหน้าที่ในการเชื่อม
สังคมแต่ละสังคมเข้าหากัน โดยตัวกลางที่มีความสำคัญนั้นก็คือ “สื่อมวลชน”

2.1.1. ความหมายของสื่อมวลชน

คำว่า “สื่อมวลชน” เป็นคำที่ย่อมาจากคำว่า “สื่อในการสื่อสารมวลชน” โดยคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า “สื่อมวลชน” ไว้ดังนี้

“สื่อมวลชน” หมายถึง สื่อที่มีสมรรถนะในการส่งข้อมูลข่าวสารจำนวนมาก เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์¹

ฉะนั้นเมื่อคำว่า “สื่อมวลชน” เป็นคำที่ย่อมาจากคำว่า “สื่อในการสื่อสารมวลชน” จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบความหมายของคำว่า “การสื่อสารมวลชน”

“การสื่อสาร” หมายถึง กระบวนการในการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Media/Channel)²

“มวลชน” หมายถึง ประชาชนในสังคม³

“การสื่อสารมวลชน” หมายถึง การสื่อสารไปสู่มวลชนที่มีแตกต่างกันในเรื่องของคุณลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์* (Heterogeneous) และผู้ส่งสารไม่สามารถที่จะทราบได้ว่าผู้รับสารเป็นใคร (Anonymous) มีความเป็นสาธารณะ (Public) สารที่ถูกส่งมีความหลากหลาย (Variety)⁴

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปความหมายของคำว่าสื่อมวลชน ได้ดังนี้

¹ พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542

² จิราภรณ์ สุวรรณวาจกกสิกิจ, แนวความคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน:ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสื่อมวลชน, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2547), หน้า 5.

³ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 5.

* คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ หมายถึง คุณลักษณะของตัวประชากร ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น

⁴ กิติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์ 2548), หน้า 99.

“สื่อมวลชน” หมายถึง สื่อ หรือองค์กร หรือสถาบันทางสังคม หรือสถาบันวิชาชีพอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการผลิตข่าวสารจากแหล่งสารเพื่อส่งไปสู่มวลชน ซึ่งโดยทั่วไปสามารถแบ่งสื่อมวลชนออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

- (1) สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และหนังสือต่าง ๆ
- (2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ

2.1.2. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสื่อมวลชน

ในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ทุกคนต้องมีการสื่อสารซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในสังคมขนาดใหญ่การติดต่อสื่อสารย่อมมีลักษณะเป็นการสื่อสารมวลชนซึ่งต้องอาศัยสื่อมวลชนมาเป็นสื่อกลางในการเชื่อมสังคมหนึ่งสู่อีกสังคม ฉะนั้นจึงถือได้ว่าสื่อมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยสื่อมวลชนมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคม ดังนั้นในการกำหนดบทบาทของสื่อมวลชนนั้นจึงมีที่มาจากทฤษฎีของสื่อมวลชน คือ ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสื่อมวลชน

แนวความคิดของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสื่อมวลชนในการกำหนดหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมนั้นได้มีนักคิดในเรื่องนี้ 3 ท่านด้วยกัน คือ ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ชาร์ลส์ อาร์ไรท์ (Charles R. Write) และ แม็คเควิล (McQuail)

ฮาโรลด์ ลาสเวลล์⁵ (Harold Lasswell) อธิบายว่า หน้าที่ของสื่อมวลชนนั้นคือ การเป็นผู้ที่เฝ้าระวังและตรวจสอบสิ่งแวดล้อมทางสังคม และการเมือง ต้องคอยบอกให้สมาชิกในสังคมรู้ว่ามิอะไรเกิดขึ้นบ้างในสังคมของตน นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังต้องเป็นสื่อกลางในการประสานส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้ร่วมมือกันแก้ปัญหา และสื่อมวลชนต้องเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อไปยังคนรุ่นหลัง

⁵ สมควร กวียะ , การสื่อสารมวลชน บทบาทหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ , พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อักษรวิพัฒน์, 2545), หน้า 32.

ชาร์ลส์ อาร์ไรท์⁶ (Charles R. Write) กำหนดว่า หน้าที่ของสื่อมวลชนนั้นคือ การช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากชีวิตประจำวันของคนในสังคม โดยการนำเสนอรายการที่ให้ความบันเทิงแก่ประชาชน

ต่อมาในปัจจุบันมีการใช้สื่อมวลชนเพื่อประโยชน์ทางการเมือง และการโฆษณาสินค้า หรือการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองและทางธุรกิจ โดย**แม็คควีล**⁷ (McQuail) ได้ประมวลหน้าที่ของสื่อมวลชนออกอีกหนึ่งประการ คือ การระดมให้สมาชิกในสังคม คิดและบริโภคในทิศทางที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อสารมวลชน

2.1.3. บทบาทของสื่อมวลชน

จากการศึกษาทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสื่อสารมวลชนจึงสามารถสรุปบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมได้ดังนี้⁸

(1) **การสังเกตการณ์และรายงานสภาพแวดล้อมทางสังคม** (Surveillance of the Environment)

บทบาทข้อนี้ของสื่อมวลชนหมายถึง การแสวงหา และการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งในสังคมของตน หรือนอกสังคมของตน เพื่อให้มวลชนได้ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือนำสิ่งที่ทราบมาพัฒนาในสังคมของตน ซึ่งบทบาทในส่วนนี้นั้นก็คือ การรายงานข่าว หรือการแจ้งข่าวนั่นเอง

(2) **การประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้รวมตัวอยู่ได้** (Correlation of the Different parts of Society to Environment)

บทบาทข้อนี้ของสื่อมวลชน หมายถึง การติดตามและศึกษาเรื่องราว ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อนำมาแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์และเสนอแนะในสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมว่าควรจะมีแนวทางในการแก้ไขอย่างไร เพื่อช่วยปรับให้สมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ มี

⁶ กิติมา สุรสนธิ , ความรู้ทางการสื่อสาร ,พิมพ์ครั้งที่4 (กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์ 2548), หน้า 114.

⁷ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2547), หน้า 6.

⁸ กิติมา สุรสนธิ , ความรู้ทางการสื่อสาร ,พิมพ์ครั้งที่4 (กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์ 2548), หน้า 113-114.

ความเข้าใจซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งบทบาทในส่วนนี้นั้นก็คือ การวิเคราะห์ การวิจารณ์ หรือการเขียนบทบรรณาธิการ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการแก้ไข หรือทางออกที่ดีแก่สังคม

(3) **การถ่ายทอดมรดกทางสังคม** (Transmission of Social Heritage from one Generation to the Next)

บทบาทข้อนี้ของสื่อมวลชน หมายถึง การเผยแพร่ หรือสืบทอดความรู้ ค่านิยม ทัศนคติ และบรรทัดฐานของสังคมจากยุคสมัยหนึ่งสู่อีกยุคสมัยหนึ่ง เพื่อให้วิทยากร ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของสังคมนั้นๆอยู่ตลอดไป ซึ่งบทบาทในส่วนนี้นั้นก็คือ การให้ความรู้ และการศึกษาแก่มวลชน

(4) **การให้ความบันเทิง** (Entertainment Function)

บทบาทข้อนี้ของสื่อมวลชน หมายถึง การเผยแพร่ศิลปะหรือการแสดงดนตรี เพื่อสร้างความบันเทิงจรรโลงใจให้แก่มวลชน โดยมุ่งเน้นถึงการคลายความตึงเครียดของมวลชน ซึ่งบทบาทในส่วนนี้นั้นก็คือ การผลิตภาพยนตร์ ละคร ดนตรี กีฬา รายการรื่นเริงต่างๆ

(5) **การรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ**

บทบาทข้อนี้ของสื่อมวลชน หมายถึง การทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดค่านิยมความเชื่อ และสร้างความเป็นจริงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

เมื่อได้ศึกษาถึงความหมายและบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนแล้ว ทำให้ทราบว่า สื่อมวลชนเป็นองค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นอันมาก เพราะข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ประชาชนรับรู้มาจากสื่อมวลชนทั้งสิ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารให้แก่ประชาชนแล้ว สื่อมวลชนจึงควรได้รับการรับรองในสิทธิและเสรีภาพในการเสนอข่าวสาร

2.2. สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนถือได้ว่าเป็นสถาบัน หรือองค์กรที่มีความสำคัญต่อสังคมเพราะมีบทบาทและหน้าที่ ในการนำเสนอและเผยแพร่ข่าวสาร รวมไปถึงเหตุการณ์และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ออกสู่ประชาชน เพื่อเป็นการตอบสนองสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน และเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน จึงทำให้สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารสมควรที่จะได้รับการรับรองตามกฎหมาย

สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนได้ถูกเริ่มรับรองสิทธินี้ไว้ในบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 1 ของรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา (First Amendment of the Bill of Rights) มีใจความว่า

“Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the government for a redress of grievances”

สาระสำคัญของบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 1 ของรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีใจความสำคัญที่แปลความได้ว่า “การห้ามมิให้รัฐสภาพากฎหมายใด ๆ อันมีผลเป็นการจำกัดหรือตัดทอนสิทธิในการนับถือศาสนาและสิทธิในการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา หรือเสรีภาพของสื่อมวลชน หรือสิทธิในการรวมชุมนุมกันอย่างสงบ หรือสิทธิในการร้องทุกข์” ทั้งนี้โดยเฉพาะในเรื่องการห้ามมิให้รัฐสภาพากฎหมายใด ๆ อันมีผลเป็นการจำกัดหรือตัดทอนเสรีภาพของสื่อมวลชนก็เพื่อให้สื่อมวลชนมีความเป็นอิสระและสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี และเพื่อให้สื่อมวลชนสามารถดำเนินการตามบทบาทและหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์

ในระยะเริ่มแรกบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 1 ของรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกานี้ใช้บังคับเฉพาะรัฐบาลกลางเท่านั้น มิได้บังคับถึงมลรัฐด้วย แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1925 ในคดี *Gitlow V. New York* ศาลได้ให้หลักกฎหมายไว้ว่า ให้ตีความขยายบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 1 ของรัฐธรรมนูญให้บังคับถึงมลรัฐด้วย⁹ โดยอาศัยบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 14 ของรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา (Fourteenth Amendment) โดยมีใจความว่า “ประชาชนทุกคนที่ถือกำเนิดหรือถือสัญชาติอเมริกา และอยู่ในเขตอำนาจศาลสหรัฐอเมริกา ถือเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกา และพลเมืองของมลรัฐที่อาศัยอยู่ มลรัฐใดจะออกกฎหมาย หรือบังคับใช้กฎหมายที่เป็นการตัดทอนเอกสิทธิ หรือความคุ้มกันที่พลเมืองของสหรัฐจะพึงได้รับไม่ได้”¹⁰ หมายถึง มลรัฐไม่สามารถออกกฎหมายใดมาขัดกับกฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของรัฐบาลกลางได้ โดยสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารนั้นมักได้รับการรับรองมาจากสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อันประกอบไปด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร

⁹ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, สื่อมวลชนกับความรับผิดชอบทางกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), หน้า 32.

¹⁰The United States Constitution, Amendment 14

2.2.1. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง โดยมีรากฐานมาจากหลักในเรื่อง "เสรีภาพในการแสดงออก" นั่นก็คือ การที่มนุษย์ทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การแสดงความคิดเห็น และการเผยแพร่ความคิดเห็นที่เป็นของตนเอง อันเนื่องมาจากมนุษย์ทุกคนย่อมมีอิสระในตนเองที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนโดยปราศจากการครอบงำของบุคคลอื่น โดยเฉพาะในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง จึงทำให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งสามารถสรุปความหมายได้ว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หมายถึง ความอิสระในการแสดงความคิดเห็น โดยจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญ

ในหนังสือเรื่อง On Liberty ของ John Stuart Mill ได้อธิบายไว้ว่าเสรีภาพของมนุษย์มีองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ¹¹

ประการแรก มิมนุษย์ยอมมีเสรีภาพในความคิดของตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจภายในตัวมนุษย์เอง การมีเสรีภาพในความคิดยอมทำให้มนุษย์มีเสรีภาพที่จะคิด จะรู้สึกอย่างไรก็ได้ ๗ ก็ได้ในปัญหารอบตัวมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการคิดเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติหรือเป็นการคิดเพื่อหาเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ หรือจะเป็นความเชื่อในหลักศีลธรรมหรือศาสนาก็ตาม ส่วนเสรีภาพในการแสดงออกหรือเผยแพร่ความคิดของตนนั้น แม้จะอยู่ในหลักเกณฑ์ต่างออกไปเพราะเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเสรีภาพในความคิดและความเชื่อ จึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้

ประการที่สอง มนุษย์ยอมมีเสรีภาพที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเองตามความพอใจ คือการวางแผนชีวิตของตนเองตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด และทำในสิ่งที่ตนเองชอบ โดยคำนึงถึงในผลแห่งการกระทำของตนที่จะเกิดตามมาโดยปราศจากการแทรกแซงจากผู้อื่น มนุษย์ยอมมีเสรีภาพดังกล่าวนี้โดยเด็ดขาดตราบเท่าที่การกระทำของตนไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายใด ๆ

¹¹ ชูชีพ ปิณฑะสิริ, "การละเมิดสิทธิส่วนตัว", วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525, หน้า 7-8.

แก่บุคคลอื่น แม้ว่าผู้อื่นอาจเห็นว่าการกระทำหรือการดำเนินชีวิตดังกล่าวนั้นอาจเป็นความโง่งม วิตถาร หรือเป็นสิ่งที่ผิดก็ตาม มาตรฐานของเขาก็ตาม

ประการที่สาม การที่แต่ละคนมีเสรีภาพส่วนบุคคลดังกล่าว มนุษย์จึงมีเสรีภาพที่จะรวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งภายในขอบเขตที่จะไม่ทำให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลอื่น ๆ เช่นเดียวกัน

จากหนังสือของ John Stuart Mill อาจกล่าวได้ว่าเสรีภาพในการแสดงออกถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ฉะนั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจึงมีความสำคัญ และสมควรที่จะถูกรับรองในกฎหมาย เพื่อเป็นการคุ้มครองการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ดังนั้นจึงได้มีการรับรองสิทธินี้ไว้ในเอกสารการรับรองสิทธิของต่างประเทศและในระดับระหว่างประเทศที่สำคัญ ดังนี้

(1) ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 ซึ่งบัญญัติว่า

“การติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับแนวความคิดหรือความคิดเห็นโดยไม่มีขอบเขตจำกัดไว้ นั้นเป็นสิทธิแห่งมนุษยชนอันล้ำค่าอย่างยิ่งหนึ่ง พลเมืองทุกคนอาจพูด เขียน พิมพ์ และโฆษณาได้โดยเสรี แต่ต้องรับผิดชอบการใช้เสรีภาพโดยมิชอบตามกรณีที่ยกกฎหมายบัญญัติไว้”

(2) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1984 ข้อ 19 ซึ่งบัญญัติว่า

“ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดเห็นและการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกสอดและที่แสวงหา รับ และแจกจ่ายข่าวสาร และความคิดเห็นไม่ว่าโดยวิธีการใด ๆ และโดยไม่คำนึงถึงเขตแดน”

จากทั้งปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1984 ข้อ 19 จึงส่งผลทำให้ทุกประเทศต้องตระหนักถึงความสำคัญของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน โดยเฉพาะประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะการปกครองในรูปแบบนี้ประชาชนทุกคนต้องมีบทบาทในการออกใช้สิทธิ ใช้เสียง ฉะนั้นจึงต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น

สำหรับประเทศไทยได้มีการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตั้งแต่บัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแรก แต่เนื่องด้วยในปัจจุบันนี้ระบบการเมืองและการปกครองได้

เปลี่ยนไป ประเทศไทยกำลังใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ซึ่งรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้เพียงมาตราเดียว คือ

มาตรา 3 “ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตาม พันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ ”

จากบทบัญญัติในมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 นั้นสามารถสรุปได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

(1) สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยที่เคยมีในรัฐธรรมนูญก่อน ๆ ย่อมยังคงอยู่ในฐานะ เป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข

คำว่า “ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย” นั้นท่าน ศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ เครืองาม และศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้ให้คำอธิบาย ไว้ดังนี้¹²

ความหมาย คำว่า “ ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย ” มีความหมายประกอบกันดังนี้

1) ประเพณี (Custom หรือ Practice) หมายถึง แนวทางปฏิบัติที่เคยปฏิบัติสืบต่อกัน มา ซึ่งควรเป็นแนวปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ข้อนี้ทำให้เห็นคล้ายกับว่าประเทศไทยมีธรรมเนียม ปฏิบัติ หรือรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างของอังกฤษ แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประเพณีของอังกฤษเป็นประเพณีที่สืบต่อกันมาหลายร้อยปีแล้ว จนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญ แต่ประเพณีมาตรา 3 แห่งธรรมนูญการปกครอง หมายถึง ประเพณีตาม บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับก่อนๆเท่านั้น

อนึ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ที่จะถือว่าเป็นประเพณีได้ ต้องเป็นเรื่องที่บัญญัติหรือปฏิบัติ ต่อมาเป็นเวลานานพอสมควร หรืออีกนัยหนึ่งควรมีรัฐธรรมนูญรับรองเรื่องนั้น ๆ ไว้แล้วหลายหน

¹² วิษณุ เครืองาม และบวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2520, (กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์, 2520), หน้า 167-168.

2) ประเพณีการปกครอง (Administrative Practice) ประเพณีที่ว่านั้นจะต้องเป็น ประเพณีเกี่ยวกับการปกครองไม่ว่าในส่วนที่เกี่ยวกับ พระมหากษัตริย์ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ ตลอดจนสิทธิหน้าที่ของพลเมืองก็ตาม

3) ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย (Administrative Practice of Thailand under the democratic regime) ข้อนี้หมายความว่าประเพณีนั้น ๆ ต้องใช้มาตั้งแต่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทย ซึ่งคงหมายถึงว่านับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมานั่นเอง

จากข้อความในข้างต้นสามารถสรุปความหมายของคำว่า “ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย” ได้ดังนี้

“ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย” หมายถึง ประเพณีการปกครองประเทศไทยที่มีการใช้มาตั้งแต่สมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 โดยจะต้องเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพที่มีการคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ในลักษณะที่มีการรับรองไว้หลายหน

(2) สิทธิและเสรีภาพที่ประเทศไทยมีอยู่ตามพันธกรณีระหว่างประเทศ หมายถึง พันธกรณีทางสัญญาที่ประเทศไทยได้ร่วมลงนามระหว่างประเทศ เช่นสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน เป็นหลัก 5 ฉบับ ได้แก่

- 1) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
- 2) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ
- 3) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
- 4) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- 5) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ

เมื่อมาพิจารณาถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้น ประเทศไทยมิได้มีพันธกรณีระหว่างประเทศกับประเทศใด ๆ ดังนั้นในการพิจารณาถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นให้พิจารณาตามประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยแต่เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองเสรีภาพนี้มาโดยตลอด เริ่มจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2475 มาตรา 14 บัญญัติว่า

มาตรา 14 “ภายใต้บังคับบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เศรษฐกิจ ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ”

จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติให้มีการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น

มาตรา 39 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่นเพื่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกัน หรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อลดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนของเอกชนรัฐจะกระทำมิได้”

มาตรา 41 “พนักงาน หรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญโดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ในกิจการวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง”

ในบทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้แสดงให้เห็นถึงการรับรองในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนว่า รัฐมีอาจจำกัดเสรีภาพนี้ได้เว้นแต่เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียงสิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่นเพื่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกัน หรือระงับความเสื่อม

ทราวมทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงคราม หรือการรบ

จากการศึกษาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีตมาแล้วจึงสามารถสรุปได้ว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นถือว่าเป็นประเด็นการปกครองในระบบประชาธิปไตย เนื่องจากเสรีภาพนี้ได้ถูกรับรองว่าเป็นเสรีภาพของชนชาวไทยมาตลอด โดยนับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2540 ฉะนั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจึงถือเป็นเสรีภาพที่ได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549

2.2.2. เสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร

เสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร หมายถึง ความมีอิสระในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นการตอบสนองสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน โดยเสรีภาพในส่วนนี้เป็นเสรีภาพที่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เนื่องจากเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อจะต้องมีการคิดและวิเคราะห์ได้ด้วยตนเองก่อน ซึ่งการจะคิดและวิเคราะห์ได้ด้วยตนเองนั้นจำเป็นต้องมีหลักประกันในการที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอจากแหล่งข้อมูลทั้งหลายด้วย ซึ่งหากไม่มีหลักประกันสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน* แล้วข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่อาจไม่ถึงมือผู้รับและไม่อาจเกิดผลตามความมุ่งหมายได้ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญอย่างสูงในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากสื่อมวลชนจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารรวมทั้งความคิดเห็นทุกชนิดทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การเศรษฐกิจ การทหาร หรือกิจการอื่น ๆ นำเสนอสู่ความรับรู้ของประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารมี

* สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน หมายถึง สิทธิของบุคคลที่จะรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตนเอง หรือเรื่องราวที่มีความสนใจ โดยรวมไปถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐบาล

ความเป็นมาจากสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จึงอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนในประเทศใดได้รับหลักประกันในสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากเท่าใด สื่อมวลชนย่อมได้รับเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารมากขึ้นเท่านั้น

ในขณะนี้ประเทศไทยใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย และตามพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารนั้น มิได้เป็นเสรีภาพที่ประเทศไทยได้เข้าไปร่วมลงนามแต่อย่างใด ดังนั้นในการพิจารณาถึงเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารของประชาชนชาวไทยนั้นจึงพิจารณาแต่เพียงประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น

ในประเทศไทยหากจะพิจารณาว่าได้มีการรับรองเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารมากเท่าใดนั้นต้องพิจารณาจากกฎหมายที่รับรองเกี่ยวกับสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ถึงแม้ในอดีตสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารประเทศไทยจะมิได้มีการบัญญัติกฎหมายใดขึ้นเพื่อมารับรองสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนอย่างชัดเจน จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นี้ได้ให้การรับรองในสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารไว้อย่างชัดเจน ดังปรากฏในมาตรา 58 ว่า

มาตรา 58 “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบถึงความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ”

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540) แต่เนื้อหาของพระราชบัญญัตินี้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540) โดยพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 เป็นกฎหมายที่กำหนดขอบเขตแห่งสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ กำหนดหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐและของเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ต้องปฏิบัติตาม ให้การคุ้มครองและรองรับสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารให้มีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อาทิ ประชาชนทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะรับรู้รายละเอียดในการดำเนินงานของรัฐบาล โดย

กฎหมายนี้ยึดหลักในเรื่อง “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น”^{*13} แต่สำหรับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีบทบัญญัติรับรองเสรีภาพนี้มาโดยตลอด ดังนั้นจึงถือได้ว่าเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารนั้น เป็นเสรีภาพที่ได้รับการรับรองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยเช่นกัน

แม้ว่าสื่อมวลชนจะได้รับการรับรองในสิทธิและเสรีภาพของการเสนอข่าวสารแล้วนั้น แต่มิได้หมายความว่าสื่อมวลชนจะสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างไร้ขีดจำกัด เพราะในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้นอาจกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นได้ ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่มีความสำคัญเช่นกัน

2.3. บทบาทของสื่อมวลชนที่มีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น

จากบทบาทของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือความบันเทิงให้แก่ประชาชนตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสื่อมวลชน แต่การเสนอข่าวสารต่าง ๆ นั้นอาจทำให้บุคคลอื่นได้รับผลกระทบจากการทำตามบทบาทของสื่อมวลชน ดังเช่น กรณีนางสาวชัชฎาภรณ์ หรือ ต่าย ธนันtha นักแสดงละครทีวี เป็นโจทก์ยื่นฟ้องหนังสือกอสซิปสตาร์ในความผิดฐานร่วมกันหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาด้วยเอกสาร และละเมิดเรียกค่าเสียหาย 5 ล้านบาท เนื่องจากหนังสือกอสซิปสตาร์ตีพิมพ์ข้อความหมิ่นประมาทโจทก์¹⁴ และกรณีนางสาวอุมา ไพบูลย์พันธ์ หรือ ลิซ่า ไปรพิศ ดารานักแสดง นักมายากล เป็นโจทก์ยื่นฟ้องนิตรสารเอฟเอชเอ็มในความผิดฐานร่วมกันหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา เนื่องจากตีพิมพ์ข้อความที่ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียง¹⁵ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จากการที่สื่อมวลชนต้องนำเสนอข่าวสารออกสู่ประชาชน ทำให้การแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อมา

* “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” หมายถึง ข้อมูลข่าวสารของทางราชการจะต้องเปิดเผยได้ ส่วนข้อยกเว้นที่จะไม่เปิดเผยจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องมีกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่าห้ามเปิดเผยเท่านั้น

¹³ วนิดา แสงสารพันธ์, หลักกฎหมายสื่อสารมวลชน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2548), หน้า 38

¹⁴ ดูรายละเอียดตาม www.meemodel.com

¹⁵ ดูรายละเอียดตาม <http://webboard.mthai.com/5/2005-12-20/178874.html>

นำเสนอต่อประชาชนต้องได้รับการรับรองในเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร แต่อย่างไรก็ตามเสรีภาพดังกล่าวมิใช่เสรีภาพเด็ดขาดจะนั้นในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชนย่อมต้องทำได้ตามขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น เพื่อมิให้ไปกระทบสิทธิของบุคคลอื่น

2.3.1. สิทธิของบุคคลอื่น

สิทธิของบุคคลอื่นในที่นี้ คือ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองเกียรติยศชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัวของประชาชนเพื่อมิให้ผู้อื่นเข้ามาล่วงล้ำได้

2.3.1.1. สิทธิส่วนบุคคล

สิทธิส่วนบุคคล หมายถึง สิทธิของบุคคลที่เลือกที่จะอยู่โดยลำพังปราศจากการรบกวนจากบุคคลอื่น ๆ และรวมไปถึงสิทธิในการควบคุมข้อมูลในการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยสิทธิในส่วนนี้เป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รวมไปถึงสิทธิความเป็นอยู่โดยส่วนตัว และสิทธิในชื่อเสียงเกียรติยศ ความคิดในเรื่องสิทธิส่วนตัว เป็นแนวความคิดแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งบุคคลแต่ละคนมีความสำนึกว่าตนมีพลังความคิดที่สามารถจะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระก่อให้เกิดการเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

แม้ว่าสิทธิส่วนบุคคลจะเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสิทธิเด็ดขาด* (Absolute right) ที่ใช้กับบุคคลทั่วไป ๆ ได้ทุกคน และได้เกิดขึ้นพร้อมกับมนุษย์ ทำให้มีการยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์และเสรีภาพในการดำรงชีวิตของมนุษย์ก็ตาม โดยในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งจัดได้ว่าเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญและคุ้มครองความเป็นอยู่ส่วนบุคคลมากที่สุดประเทศหนึ่งดังจะเห็นได้จากการตีพิมพ์บทความที่มีชื่อเสียงซึ่งเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลชื่อ "The Right to Privacy" เขียนโดย Samuel D. Warren และ Louis D. Brandeis ในวารสารกฎหมายของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

* สิทธิเด็ดขาด หมายถึง สิทธิที่รัฐไม่สามารถตรากฎหมายมาเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ได้ ซึ่งสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้จะมีลักษณะเป็นเสรีภาพทางด้านมโนธรรมและความคิด เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา

(The Right to Privacy, 4 Harvard L.R. 193 (1980)¹⁶ บทความดังกล่าวได้รับการยกย่องจากนักนิติศาสตร์ว่าเป็นบทความที่ทรงอิทธิพลที่สุดเท่าที่เคยมีมาโดยในบทความดังกล่าวผู้เขียนได้ยอมรับว่า “สิทธิส่วนบุคคลเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญและคุ้มครอง แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือสิทธิในชีวิตส่วนบุคคลนั้น ย่อมไม่ขัดขวางต่อการเผยแพร่เรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ ไม่คุ้มครองบุคคลซึ่งได้แสดงเจตนาละสิทธิที่จะมีความเป็นอยู่โดยรอดพ้นจากการรับรู้ของสาธารณะ ไม่ขัดขวางต่อการสื่อสารเรื่องราวใด ๆ ซึ่งได้รับเอกสิทธิ์ภายใต้กฎหมายเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทแม้จะเป็นเรื่องส่วนตัวก็ตาม และสิทธิส่วนบุคคลย่อมระงับไปเมื่อมีการเผยแพร่ข้อเท็จจริงโดยตัวบุคคลนั่นเองหรือโดยได้รับความยินยอมจากบุคคลนั้น แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิส่วนบุคคลย่อมจะไม่กระทบกระเทือนโดยอ้างเหตุผลว่าข้อความที่เผยแพร่เป็นความจริงเพราะสิทธินี้มิใช่เพื่อเรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่คุณลักษณะของบุคคล แต่เพื่อให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่สิทธิส่วนบุคคล ซึ่งสิทธินี้มิใช่เพื่อป้องกันการบิดเบือนชีวิตส่วนตัวของบุคคลอื่นเท่านั้น แต่เพื่อป้องกันมิให้มีการนำไปเผยแพร่โดยเด็ดขาด” จากบทความดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ถึงแม้สิทธิส่วนบุคคลจะเป็นสิทธิเด็ดขาดที่เกิดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ แต่มนุษย์ทุกคนต้องสละสิทธินี้เพื่อประโยชน์สาธารณะ

สำหรับประเทศไทยขณะนี้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย และตามพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยในเรื่องของสิทธิส่วนบุคคลนั้นมิได้เป็นสิทธิที่ประเทศไทยได้เข้าไปร่วมลงนามแต่อย่างใด ดังนั้นในการพิจารณาถึงสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนชาวไทยนั้นจึงพิจารณาแต่เพียงประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ในอดีตเรื่อยมานั้นมิได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิส่วนบุคคลนี้ไว้โดยเฉพาะ แต่ได้บัญญัติกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวข้องซึ่งแฝงเรื่องของการรับรองสิทธิส่วนบุคคลไว้ตามเสรีภาพในการสื่อสาร สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว เสรีภาพในการ

¹⁶ วนิดา แสงสารพันธ์, หลักกฎหมายสื่อสารมวลชน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2548), หน้า 59.

เลือกที่อยู่อาศัย ซึ่งถูกบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญทุก ๆ ฉบับ ดังนั้น สิทธิส่วนบุคคลจึงถือได้ว่าเป็น ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย ที่มีผลบังคับอยู่ในปัจจุบัน

2.3.1.2. สิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง

สิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง คือ สิทธิขั้นพื้นฐานชนิดหนึ่งที่มีที่มาจากสิทธิส่วนบุคคล ซึ่ง สิทธิดังกล่าวนี้มุ่งคุ้มครองเกียรติยศชื่อเสียงของบุคคล อันเนื่องมาจากเมื่อมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ลักษณะความเป็นอยู่ย่อมใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ดังนั้นความน่าเชื่อถือของคนในสังคมจึง เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้เกียรติยศและชื่อเสียงของคนทุกคนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ ต้องรักษาไว้ ในเมื่อมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน จึงทำให้ทุกคนมีสิทธิ ที่จะปกป้องเกียรติยศชื่อเสียงของตนอย่างเท่าเทียมเช่นเดียวกัน

ดังนั้นสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงจึงถูกรับรองไปพร้อมกับสิทธิส่วนบุคคล และอัน เนื่องมาจากสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงเป็นสิทธิที่มาจากสิทธิส่วนบุคคล จึงถือได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็น ส่วนหนึ่งของสิทธิส่วนบุคคลเช่นกัน ฉะนั้นจากหนังสือชื่อ “The Right to Privacy” เขียนโดย Samuel D. Warren และ Louis D. Brandeis ในวารสารกฎหมายของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (The Right to Privacy, 4 Harvard L.R. 193 (1980)¹⁷ ที่ได้แสดงให้เห็นว่าประโยชน์สาธารณะย่อมมี ศักดิ์ศรีที่เหนือกว่าสิทธิส่วนบุคคล จึงทำให้ประโยชน์สาธารณะย่อมมีศักดิ์ศรีที่เหนือกว่าสิทธิใน เกียรติยศชื่อเสียงเช่นกัน

สำหรับประเทศไทยขณะนี้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย และตามพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยในเรื่องของสิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียงนั้นมิได้เป็นสิทธิที่ประเทศไทยได้เข้าไปร่วมลงนามแต่อย่างใด ดังนั้นในการพิจารณาถึง สิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงของประชาชนชาวไทยนั้นจึงพิจารณาแต่เพียงประเพณีการปกครอง ประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น

ประเทศไทยในอดีตได้เริ่มรับรองสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงอย่างชัดเจนไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534

มาตรา 44 “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศหรือชื่อเสียงและความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

¹⁷ เรื่องเดียว, หน้าเดียวกัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 39

“การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน”

โดยในมาตรา 44 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้บัญญัติอย่างชัดเจนว่ากฎหมายคุ้มครองสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง ส่วนในมาตรา 39 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติให้สิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงเป็นสิทธิที่มาจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งหมายความว่าประชาชนทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่ต้องไม่ไปล่วงล้ำในสิทธิเกียรติยศชื่อเสียงของบุคคลอื่น แม้ว่าในสิทธินี้จะถูกรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเพียงสองฉบับแต่ก็ถือได้ว่าเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยแล้ว

2.3.2. ผลกระทบของการเสนอข่าวสารตามบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น

การเสนอข่าวตามบทบาทของสื่อมวลชน หมายถึง การที่สื่อมวลชนต้องปฏิบัติหน้าที่ในการแสวงหา และการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้มวลชนได้ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการติดตามและศึกษาเรื่องราว ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ในสังคมเพื่อนำมาแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์และเสนอแนะในสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมว่าควรจะมีแนวทางในการแก้ไขอย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งเปรียบเหมือนการทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดค่านิยมความเชื่อ และสร้างความเป็นจริงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ โดยในการนำเสนอข่าวนั้นต้องรวมไปถึงการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้นๆ และจะต้องให้ความบันเทิงอีกด้วย แต่ในการเสนอข่าวตามบทบาทของสื่อมวลชนนั้นมีผลกระทบเกิดขึ้นหลายประการ ดังนี้

(1) การล่วงละเมิดขอบเขตสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลที่เป็นแหล่งข่าว

ในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อนำเสนอข่าวนั้น สื่อมวลชนต้องหาข้อมูลซึ่งอาจต้องมีการสอบถาม หรือสัมภาษณ์จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยในการหาข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นอาจทำให้สื่อมวลชนล้ำขอบเขตของสิทธิส่วนบุคคลได้ ฉะนั้นในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อตัวบุคคลที่เป็นแหล่งข่าวได้

(2) การทำให้บุคคลที่เป็นชาวเสื่อมเสียชื่อเสียง

ในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนนั้น ในบางครั้งอาจเป็นเรื่องราวที่เป็นผลดีต่อผู้ที่เป็นข่าว แต่ในบางครั้งอาจเป็นเรื่องราวที่เป็นผลเสีย เพราะสื่อมวลชนต้องทำหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนได้รับรู้ ฉะนั้นในส่วนนี้จึงถือว่าเป็นผลกระทบประการหนึ่ง

(3) การสร้างกระแสค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม

เนื่องด้วยสื่อมวลชนเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอันมากสามารถโน้มน้าวใจประชาชนในสังคมให้เชื่อในสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอออกมาได้ ฉะนั้นหากสื่อมวลชนนำเสนอข้อมูลผิดพลาด หรือมีการวิพากษ์วิจารณ์บุคคลใดหรือเรื่องใดอย่างไม่เป็นกลาง จะทำให้ประชาชนในสังคมได้รับข้อมูลที่ผิด ซึ่งอาจก่อให้เกิดกระแสค่านิยม หรือความเชื่อไปในทางที่ผิด

ถึงแม้ว่าจะมีการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้หาใช่ว่าจะจะเป็นสิทธิและเสรีภาพเด็ดขาด เพราะในรัฐธรรมนูญได้กำหนดข้อจำกัดไว้ว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารไม่สามารถล่วงล้ำในสิทธิส่วนบุคคล และสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงได้ แต่กฎหมายมิได้มีการกำหนดขอบเขตอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาแนวความคิดของสิทธิส่วนบุคคล และสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง ทำให้สรุปได้ว่าสิทธิส่วนบุคคล และสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง สามารถถูกจำกัดได้โดยเหตุผลเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือการที่บุคคลซึ่งได้แสดงเจตนาสละสิทธิที่จะมีความเป็นอยู่โดยรอดพ้นจากการรับรู้ของสาธารณะ หรือสิทธิส่วนบุคคลย่อมระงับไปเมื่อมีการเผยแพร่ข้อเท็จจริงโดยตัวบุคคลนั่นเองหรือโดยได้รับความยินยอมจากบุคคลนั้น ดังนั้นขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร กับสิทธิส่วนบุคคล และสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง จึงอยู่ที่การพิจารณาว่าเรื่องราวที่นำเสนอเป็นประโยชน์แก่สาธารณะหรือไม่ เพราะประชาชนทุกคนต้องสละสิทธิส่วนบุคคล และสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงของตนเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่นเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการกระทำต่อสิทธิส่วนบุคคลในการล่วงล้ำความเป็นส่วนตัวจากการใช้เสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชน หรืออาจเกิดผลกระทบต่อสิทธิในชื่อเสียงเกียรติยศเมื่อการเสนอข่าวที่ทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวถึงเสื่อมเสียชื่อเสียง เพราะสื่อมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อประชาชนเป็นอันมากสามารถโน้มน้าวใจให้ประชาชนเชื่อในสิ่งที่สื่อมวลชนเสนอออกมาได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร

2.4. การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน

จากผลกระทบของการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนในบางครั้งอาจไปกระทบต่อสิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียง หรือสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลอื่นได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกกระทบสิทธิ โดยกฎหมายเหล่านั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายที่บัญญัติมาเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยมีวิวัฒนาการขึ้นมาพร้อม ๆ กับวิวัฒนาการของสื่อมวลชน

2.4.1. วิวัฒนาการการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร

ในการศึกษาถึงประวัติและความเป็นมาของสื่อมวลชนในประเทศไทย โดยสื่อมวลชนประเภทแรกที่เข้ามาในประเทศไทย คือ หนังสือพิมพ์ โดยหนังสือพิมพ์เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาเป็นภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ตามลำดับ โดยสื่อมวลชนทุก ๆ ประเภทนั้นมีการเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ตามบริบทของการเมืองการปกครอง สังคมและเทคโนโลยี ในยุคแรกของสื่อมวลชนในทุกประเภทมักถูกครอบงำจากอิทธิพลทางการเมือง ไม่มีสิทธิและเสรีภาพในตัวเอง แต่เมื่อบริบทของสังคมและการเมืองเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทำให้สื่อมวลชนได้รับสิทธิและเสรีภาพมากขึ้น จึงสามารถทำตามบทบาทและหน้าที่ของตนได้มากขึ้น อีกทั้งเนื่องจากการพัฒนาของเทคโนโลยีในการสื่อสารจึงทำให้สื่อมวลชนมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอันมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 ประเทศไทยได้เริ่มนำสื่อมวลชนประเภทอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้เพียงสิบกว่าปีเท่านั้น ก็มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมากจากที่เคยใช้เฉพาะในหมู่นักวิชาการ นักวิจัย กลับกลายเป็นสื่อเพื่อการค้าขาย การบริการข่าวสาร และสื่อบันเทิงร่วมกันในระบบเดียว

ดังนั้นในปัจจุบันนี้จึงถือได้ว่าสื่อมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความใกล้ชิดและมีอิทธิพลกับประชาชนเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้การเสนอข่าวของสื่อมวลชนต้องมีการกำหนดขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพที่แน่นอน เพื่อไม่ให้สื่อมวลชนเสนอข่าวสารใดที่เป็นผลกระทบต่อผู้อื่น โดยอาศัยบทบัญญัติกฎหมายในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร

วิวัฒนาการในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร โดยสื่อมวลชนที่มักถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการเสนอข่าวสารคือสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทแรกที่เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย และมักเสนอ

ข่าวสารในเชิงการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของภาครัฐ ซึ่งสื่อมวลชนในประเภทอื่นๆ เช่น ภาพยนตร์เป็นสื่อมวลชนที่เข้ามามีบทบาทในการนำเสนอความบันเทิงให้แก่ประชาชน ส่วนสื่อมวลชนที่เป็นวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในการเป็นปากเป็นเสียงให้แก่ฝ่ายรัฐ เพื่อตอบโต้การวิพากษ์วิจารณ์จากหนังสือพิมพ์ จึงทำให้กฎหมายของสื่อมวลชนประเภทอื่นจะเป็นกฎหมายในการควบคุมดูแลกิจการของสื่อมวลชนเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง และเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดกระทำการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ และความมั่นคงของประเทศและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมิได้มีการบัญญัติกฎหมายฉบับใดเน้นในเรื่องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร แต่สำหรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์นั้นถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการเสนอข่าวสารมาตลอด โดยมีวิวัฒนาการดังต่อไปนี้¹⁸

(1) ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ออกประกาศว่าด้วยการทิ้งหนังสือ และลงหนังสือพิมพ์ มีเนื้อความไม่ให้เชื่อข้อความที่มีผู้ทิ้งหนังสือลงไปในหนังสือพิมพ์ โดยในประกาศดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นเพียงการตักเตือนบุคคลผู้ซึ่งกระทำการให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เพราะในประกาศมิได้มีการกำหนดบทลงโทษแต่อย่างใด

(2) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้บัญญัติพระราชกำหนดลักษณะหมิ่นประมาทด้วยการพูด หรือเขียนถ้อยคำที่จ้อออกโหมฆณาการ ร.ศ. 118 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาทในหลายลักษณะ เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาทพระเจ้าอยู่หัว หรือพระอรรคมเหสี หรือพระบรมโอรสาธิราช หรือกษัตริย์ต่างประเทศที่มีไมตรีกับกรุงสยาม และความผิดฐานหมิ่นประมาทต่อบุคคลธรรมดา โดยบทบัญญัตินี้มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองชื่อเสียงเกียรติยศชื่อเสียงของประชาชนเป็นสำคัญ

(3) ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคที่หนังสือพิมพ์เข้าถึงมวลชนมากที่สุด จึงมีผู้นิยมทำหนังสือพิมพ์เป็นอาชีพ และข่าวสารทางการเมืองก็เริ่มเป็นที่สนใจของประชาชน พร้อมทั้งรัชกาลที่ 6 ทรงโปรดปรานงานหนังสือพิมพ์ และทรงมีพระราชอัธยาศัยโปรดการโต้แย้งแสดงความคิดเห็นอันเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากการที่ไปศึกษาในประเทศอังกฤษ แม้ว่าในสมัยนั้นหนังสือพิมพ์จะมีเสรีภาพ แต่ก็ยังเป็นเสรีภาพภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช จึงได้บัญญัติพระราชบัญญัติว่าด้วย สมุด เอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2465 ซึ่งมีข้อความให้ผู้มี

¹⁸ พีรพันธุ์ พาลุสุข, และจันทรลักษณ์ โชติรัตนดิถก. รวมกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และบทความเกี่ยวกับงานสื่อสารมวลชน. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), หน้า 67-69

เครื่องพิมพ์หรือแท่นพิมพ์หรือโรงพิมพ์ต้องขออนุญาต โดยถือว่ากฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ควบคุมการพิมพ์¹⁹

(4) ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 และยังใช้อยู่จนปัจจุบัน ในพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 กำหนดให้ผู้ประสงค์จะพิมพ์หนังสือหรือหนังสือพิมพ์ต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบัญญัติให้อำนาจรัฐสั่งให้มีการนำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ที่เรียกว่า “การเซ็นเซอร์ข่าว” ตามมาตรา 36 บัญญัติว่า

มาตรา 36 “เมื่อได้มีการโฆษณาในหนังสือพิมพ์ซึ่งเจ้าพนักงานการพิมพ์เห็นว่าอาจจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือฝ่าฝืนคำสั่งตามความในมาตรา 34 เจ้าพนักงานการพิมพ์อาจดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ให้คำตัดเตือนเป็นหนังสือแก่ผู้โฆษณา บรรณาธิการ และหรือเจ้าของหนังสือพิมพ์ ในการให้คำตัดเตือนนี้จะเรียกบุคคลที่กล่าวแล้วไปปรับคำอธิบาย และให้ลงลายมือชื่อรับทราบด้วยก็ได้

(2) สั่งเป็นหนังสือให้ผู้โฆษณา บรรณาธิการ และหรือเจ้าของหนังสือพิมพ์ พิมพ์เสนอเรื่องหรือข้อความที่จะโฆษณาในหนังสือต่อไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจข่าวตรวจก่อน มีกำหนดเวลาไม่เกินสิบห้าวัน แต่ในการสั่งเช่นนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อได้ให้คำตัดเตือนตาม (1) แล้ว และผู้ถูกตัดเตือนไม่สั่งวรในคำตัดเตือนนั้น

(3) ในคราวที่มีเหตุฉุกเฉินภายในราชอาณาจักร หรือมีเหตุคับขันระหว่างประเทศหรือมีการสงคราม จะสั่งเป็นหนังสือแก่บุคคลใดให้เสนอเรื่องหรือข้อความที่จะโฆษณาในหนังสือพิมพ์ต่อไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจข่าวตรวจก่อน หรือสั่งให้พักใช้ หรือถอนใบอนุญาตหรือสั่งงดการเป็นผู้โฆษณา บรรณาธิการ และหรือเจ้าของหนังสือพิมพ์ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้นั้นทันทีโดยมีกำหนดเวลาหรือไม่ก็ได้ และจะสั่งเปลี่ยนแปลงคำสั่งนั้นภายหลังก็ได้”

อีกทั้งยังบัญญัติให้คุ้มครองผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของสื่อมวลชน ตามมาตรา 40 และมาตรา 41 บัญญัติว่า

มาตรา 40 “ หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาเรื่องราวการคลาดเคลื่อนจากความจริง และอาจจะเกิดความเสียหายขึ้นได้ กระทรวงหรือกรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น หรือกรม

¹⁹ อุลลรัตน์ ศิริยวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 83-84 .

โฆษณาการ หรือเจ้าพนักงานการพิมพ์อาจสั่งเป็นหนังสือให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์นั้นแกเอง หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องนั้นภายในวันเวลาที่กำหนดให้ แต่ต้องเป็นวันเวลาที่พอจะทันพิมพ์หนังสือพิมพ์นั้นออกโฆษณาต่อไป "

มาตรา 41 " หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาเรื่องราวแก่บุคคลใดคลาดเคลื่อนจากความจริง และอาจจะเกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้น บุคคลนั้นอาจแจ้งเป็นหนังสือขอให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์นั้นแกเอง หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องนั้น การแก้หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องที่ว่านี้ จะต้องลงพิมพ์ในฉบับที่จะออกโฆษณาต่อไปจากเวลาที่ได้รับคำขอดังกล่าวแล้ว หรือในฉบับที่ถัดไปเมื่อได้แก้หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้ปฏิเสธเรื่องที่ว่านี้โดยถูกต้องแล้วสิทธิในการฟ้องของบุคคลผู้ขอแก้ทั้งทางแพ่งและทางอาญาเป็นอันระงับลง"

จากบทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้หนังสือพิมพ์ลงข้อความใดที่สร้างความเสียหายให้แก่ราชการ หรือผู้อื่น หนังสือพิมพ์นั้นต้องลงข้อความแก้ไขให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด โดยสิ่งนี้ถือเป็นการระงับสิทธิในการฟ้องร้องทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา

(5) ในปี พ.ศ. 2501 ได้ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 เป็นประกาศควบคุมหนังสือพิมพ์ เนื่องจากอ้างว่ามีบทความหนังสือพิมพ์ที่ทำการไม่สมควรและเจ้าหน้าที่ไม่สามารถใช้พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ได้ทันท่วงที จึงให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการทำลายสิ่งพิมพ์สิ่งยี่ดองใบอนุญาตทำการหนังสือพิมพ์ แต่ได้ถูกยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2518

(6) ในปี พ.ศ. 2519 ได้ประกาศคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ในการพิมพ์ให้ผู้ประสงค์จะดำเนินการพิมพ์หนังสือพิมพ์และสิ่งตีพิมพ์ต้องยื่นขออนุญาตจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเป็นการเฉพาะราย ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณาและบรรณาธิการต้องยื่นขออนุญาต มิฉะนั้นจะมีโทษทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการกำหนดเงื่อนไขในการทำหนังสือพิมพ์มากขึ้น จากพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 เพราะตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 กำหนดเพียงให้ผู้ประสงค์ทำหนังสือแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ว่าจะทำหนังสือพิมพ์เท่านั้น ไม่ต้องรอดูลยพินิจของเจ้าหน้าที่ว่าจะอนุญาตหรือไม่ และบัญญัติหลักเกณฑ์การนำหนังสือพิมพ์ออกเผยแพร่ อีกทั้งยังบัญญัติหลักเกณฑ์การให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐสั่งห้ามพิมพ์และเผยแพร่สิ่งพิมพ์ได้ แต่ได้ถูกยกเลิกไปในปีพ.ศ. 2533

(7) จนปีพ.ศ. 2540 ประเทศได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารมากที่สุด โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 39 และมาตรา 41 ว่ารัฐมิอาจจำกัดเสรีภาพนี้ได้เว้นแต่เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียงสิทธิในครอบครัวหรือความ

เป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่นเพื่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกัน หรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ อีกทั้งในพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 มาตรา 36 ในการให้อำนาจรัฐในการตรวจข่าว บทความ และสั่งปิดโรงพิมพ์ได้นั้น ถือเป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้นบทบัญญัติในมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 จึงไม่สามารถใช้บังคับได้ เพราะในมาตรา 6 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติว่า "รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้" จึงทำให้มาตรา 36 ต้องเป็นอันถูกยกเลิกไป

ภายหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ไม่มีกฎหมายใดที่จะมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารได้โดยตรง ดังเช่น การตรวจข่าวก่อนออกนำเสนอ หรือการสั่งปิดโรงพิมพ์ดังเช่นในอดีต แต่อย่างไรก็ตามสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารก็ยังคงถูกจำกัดจากกฎหมายที่บัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล หรือสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง เพื่อให้สื่อมวลชนเสนอข่าวสารตามอำเภอใจ ซึ่งอาจทำให้บุคคลอื่นนั้นได้รับความเสียหาย

2.4.2. กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร

กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารนั้นมีด้วยกันหลายบทบัญญัติ โดยบทบัญญัติที่เน้นในเรื่องของการคุ้มครองในชื่อเสียงเกียรติยศของประชาชน เพื่อให้มิให้ผู้อื่นมาทำลาย ในการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนในบางครั้งอาจต้องมีการกล่าวพาดพิงถึงบุคคลอื่น ซึ่งอาจทำให้ผู้นั้นเสียชื่อเสียงได้ ฉะนั้นในบทบัญญัติใดที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองในชื่อเสียงเกียรติยศของประชาชนย่อมเป็นบทบัญญัติที่มาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารเช่นกัน มีดังนี้

(1) พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484

พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 เป็นบทบัญญัติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมกิจการสื่อสิ่งพิมพ์ โดยมีบทบัญญัติในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารในมาตรา 40 และมาตรา 41 บัญญัติว่า

มาตรา 40 “ หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาเรื่องราชการคลาดเคลื่อนจากความจริง และอาจจะเกิดความเสียหายขึ้นได้ กระทรวงหรือกรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น หรือกรมโฆษณาการ หรือเจ้าพนักงานการพิมพ์อาจสั่งเป็นหนังสือให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์นั้นแก้เอง หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องนั้นภายในเวลาที่กำหนดให้ แต่ต้องเป็นเวลาที่พอจะทันพิมพ์หนังสือพิมพ์นั้นออกโฆษณาต่อไป ”

มาตรา 41 “ หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาเรื่องราวแก่บุคคลใดคลาดเคลื่อนจากความจริง และอาจจะเกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้น บุคคลนั้นอาจแจ้งเป็นหนังสือขอให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์นั้นแก้เอง หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องนั้น การแก้หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องที่ว่านี้ จะต้องลงพิมพ์ในฉบับที่จะออกโฆษณาต่อไปจากเวลาที่ได้รับคำขอ ดังกล่าวแล้ว หรือในฉบับที่ถัดไปเมื่อได้แก้หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้ปฏิเสธเรื่องที่ว่านี้โดยถูกต้องแล้วสิทธิในการฟ้องของบุคคลผู้ขอแก้ทั้งทางแพ่งและทางอาญาเป็นอันระงับลง”

จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติลงโทษกับสื่อมวลชนที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ในการเสนอข่าวสารคลาดเคลื่อนจากความจริง และสร้างความเสียหายให้แก่ราชการ หรือผู้อื่น โดยให้หนังสือพิมพ์นั้นต้องลงข้อความแก้ไขให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งสิ่งนี้ถือเป็นการระงับสิทธิในการฟ้องร้องทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร โดยให้สื่อมวลชนที่เสนอข่าวสารผิดจากความเป็นจริงแล้วทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวถึงเสื่อมเสียชื่อเสียง ต้องรับผิดชอบในการแก้ไขข้อความให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด

(2) ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายหนึ่งที่มีบทบัญญัติในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนให้อยู่ในขอบเขตโดยการเสนอข้อมูลข่าวสารจะต้องไม่มีวัตถุประสงค์อันเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียงโดยถือเป็นการกระทำความผิดทางอาญา ทั้งนี้ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติลักษณะของการกระทำความผิดไว้หลายมาตรา ดังต่อไปนี้

1. กำหนดการกระทำที่เป็นการใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามโดยประการที่น่าจะทำให้ผู้ที่ถูกใส่ความเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ถือเป็นการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท (มาตรา 326 - 333)

2. กำหนดการกระทำที่เป็นการดูหมิ่นผู้อื่นโดยการดูถูกเหยียดหยาม ทำให้อับอายเสียหาย เป็นที่เกลียดชัง สบประมาทหรือด่า ถือความผิดฐานดูหมิ่น (มาตรา 393)

นอกจากนี้ถ้าการกระทำดังกล่าวได้กระทำต่อบุคคลสำคัญได้แก่องค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ถือเป็นความผิดที่ผู้กระทำจะต้องได้รับโทษหนักขึ้น ตามความผิดฐานหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (มาตรา 112) และความผิดฐานหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือประมุขแห่งรัฐต่างประเทศ/ผู้แทนรัฐต่างประเทศซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มาสู่พระราชอาณาจัก (มาตรา 133 และมาตรา 134) รวมทั้งการแสดงความอาฆาตมาดร้ายซึ่งอาจกระทำโดยใช้สื่อทางสื่อมวลชนด้วย

อย่างไรก็ตามการเสนอข้อมูลข่าวสารบางกรณีอาจกระทบต่อสถาบันที่สำคัญอันเป็นที่เคารพสักการะได้แก่ศาสนา ประมวลกฎหมายอาญาได้จำกัดบทบาทของสื่อมวลชนไว้ดังเช่นการกระทำความผิดอื่นๆ โดยกำหนดให้การเสนอข้อมูลข่าวสารจะต้องไม่เป็นการเหยียดหยามศาสนา อันเป็นความผิดฐานเหยียดหยามศาสนา (มาตรา 206)

(3) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายบัญญัติถึงความเสียหาย และการใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งหากมีการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และความเสียหายเกิดขึ้นต่อผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนซึ่งเป็นความรับผิดชอบทางแพ่งในเรื่องละเมิด ด้วยเหตุนี้หากการเสนอข้อมูลข่าวสารมีลักษณะเผยแพร่ข้อความที่เป็นเท็จก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่น หรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่น ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย (มาตรา 423) โดยศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นจัดการตามสมควรเพื่อทำให้ชื่อเสียงของผู้นั้นกลับคืนดีแทนให้ใช้ค่าเสียหายหรือทั้งให้ใช้ค่าเสียหายด้วยก็ได้ (มาตรา 447) ดังนั้นในการเสนอข่าวสารต้องไม่เป็นการทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวถึงเสื่อมเสียชื่อเสียง หากสื่อมวลชนเสนอข่าวที่เป็นเท็จและทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวถึงเสื่อมเสียแล้ว สื่อมวลชนต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ฉะนั้นจึงถือได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ใช้ในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารเช่นกัน

(4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาของศาลแพ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนอาจเป็นความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล (มาตรา 32 และมาตรา 33) โดยบัญญัติให้ผู้ประพันธ์ บรรณาธิการหรือผู้พิมพ์โฆษณาซึ่งหนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์อันออกโฆษณาต่อประชาชน มีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล หากหนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์เช่นว่ามานั้นได้กล่าวหรือแสดงไม่ว่าโดยวิธีการใด ๆ ซึ่งข้อความหรือความเห็นอันเป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพฤติกรรมอื่น ๆ แห่งคดี หรือกระบวนการพิจารณาใด ๆ แห่งคดี ในคดีที่ศาลเห็นว่าควรเป็นความลับ หรือการที่หนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์ ได้กล่าวหรือแสดงไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ในระหว่างการพิจารณาแห่งคดีไปจนมีคำพิพากษาเป็นที่สุดท้าย ซึ่งข้อความหรือความเห็น โดยประสงค์จะให้มียุติพลเหนือความรู้สึกของประชาชนหรือเหนือศาลหรือเหนือคู่ความหรือเหนือพยานแห่งคดี ซึ่งพอเห็นได้ว่าจะทำให้การพิจารณาคดีเสียความยุติธรรมไป ให้ลงโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

(5) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาของศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีบทบัญญัติในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร เพราะพระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เป็นคดีความ โดยมีบทบัญญัติห้ามมิให้ผู้ใดบันทึกภาพ แพร่ภาพ พิมพ์รูปหรือบันทึกเสียง แพร่เสียงของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือโฆษณาข้อความซึ่งปรากฏในทางสอบสวนของพนักงานสอบสวน หรือในทางพิจารณาคดีของศาลที่อาจทำให้นุคนคนอื่นรู้จักตัว ชื่อตัว ชื่อสกุล ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือโฆษณาข้อความเปิดเผยประวัติการกระทำความผิด หรือสถานที่อยู่ สถานที่ทำงาน หรือสถานศึกษาของเด็กหรือเยาวชน (มาตรา 93) และในการโฆษณาไม่ว่าด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือ ซึ่งคำคู่ความข้อเท็จจริงหรือพฤติกรรมใด ๆ ในคดี หรือคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่มีอำนาจ

พิจารณาคดีครอบครัว ห้ามมิให้ระบุชื่อ หรือแสดงข้อความ หรือกระทำการด้วยประการใด ๆ อันอาจทำให้รู้จักตัวคู่ความหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงเกียรติคุณของบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือถูกกล่าวถึงในคดี เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล (มาตรา 98 และมาตรา 113) หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 132) ซึ่งในบทบัญญัตินี้เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับคดีความที่มีเด็กหรือเยาวชนเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการคุ้มครองเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาถึงวิวัฒนาการของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร และกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร ทำให้ทราบว่าในขณะนี้กฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร กับกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารนั้นยังขาดความสมดุล ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารขึ้น

2.4.3. ปัญหาในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร

จากการบัญญัติกฎหมายในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารนั้น โดยมากแล้วจะเป็นกฎหมายที่บัญญัติเพื่อคุ้มครองเกียรติยศชื่อเสียงของประชาชน ซึ่งบทบัญญัติที่สามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารได้มากที่สุด คือกฎหมายอาญาในความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา เพราะในบทบัญญัตินี้มีเจตนารมณ์เพื่อปกป้องเกียรติยศชื่อเสียงของบุคคลโดยสุจริต โดยมีลักษณะในการกำหนดความผิดสำหรับบุคคลที่ใส่ความผู้อื่นจนเป็นเหตุให้บุคคลผู้ที่ถูกใส่ความเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ซึ่งได้กระทำโดยการโฆษณาด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ ภาพหรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าด้วยวิธีใด แผ่นเสียง หรือสิ่งบันทึกเสียงอย่างอื่น หรือกระทำการกระจายเสียง หรือการกระจายภาพ หรือโดยการปรากฏด้วยวิธีอื่นใด ซึ่งในการเสนอข่าวของสื่อมวลชนที่ทำให้บุคคลอื่นเสื่อมเสียชื่อเสียงนั้น ย่อมมีลักษณะของการกระทำในลักษณะเดียวกันกับการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา และในทางปฏิบัติแล้วก็จะถือว่าเป็นความผิดทันทีโดยมิต้องนำประเด็นที่ว่าข้อความที่ถูกเสนอออกไปนั้นเป็นประโยชน์สาธารณะหรือไม่ เป็นความจริงหรือไม่ เป็นการนำเสนอด้วยความสุจริตหรือไม่ มาใช้พิจารณาในองค์ประกอบความผิด จึงทำให้สื่อมวลชนมักถูกดำเนินคดีในความผิดฐานดังกล่าวอยู่เสมอ

นอกจากนั้น ในปัจจุบันนี้จำนวนการฟ้องร้องต่อสื่อมวลชนในความผิดฐานดังกล่าวเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นจนเกิดเป็นปัญหา โดยเห็นได้จากสถิติการเกิดคดีหมิ่นประมาท²⁰ จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปประเด็นการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนกับการกระทำความผิดตามกฎหมาย ในความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาได้ ดังนี้

1. สื่อมวลชนมีโอกาสตกเป็นผู้กระทำความผิดได้ง่าย เพราะบทบาทและหน้าที่ในการเสนอข่าวสารอาจพาดพิงไปถึงผู้อื่น และทำให้บุคคลนั้นเสียหาย จึงเห็นได้ว่าการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาโดยสื่อมวลชนมีเป็นคดีจำนวนมาก
2. บทบาทและหน้าที่ในการเสนอข่าวสารเป็นสิ่งที่รัฐคุ้มครอง เพราะประชาชนมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แต่ในขณะเดียวกันต้องระมัดระวังไม่กระทบกับสิทธิของผู้อื่น จึงดูประหนึ่งว่าจะขัดกันทำให้สื่อมวลชนต้องระมัดระวังในการเสนอข่าวสาร จนไม่กล้าที่จะเสนอข่าวในทางที่เป็นความจริง ทำให้โอกาสที่ประชาชนจะได้รับรู้ข้อเท็จจริงมีน้อย
3. เมื่อสื่อมวลชนถูกฟ้องในความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาได้โดยง่าย ทำให้สื่อมวลชนต้องสู้คดี ซึ่งในการต่อสู้คดีความในแต่ละครั้งต้องใช้ค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และทำให้สื่อมวลชนเสียเวลาในการทำงานตามบทบาทและหน้าที่

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวโดยในความเป็นจริงแล้วมีสาเหตุมาจากการแบ่งขอบเขตระหว่างสิทธิในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารของประชาชน กับสิทธิส่วนบุคคลยังไม่ชัดเจน โดยสิทธิทั้งสองสิทธินี้เป็นสิทธิที่มีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ เพราะกฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารนั้นจะคุ้มครองสิทธิในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารของประชาชน แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายก็จำกัดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารเพื่อมุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ดังนั้นหากสามารถกำหนดเส้นแบ่งระหว่างสิทธิในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารของประชาชน กับสิทธิส่วนบุคคล ให้มีความเหมาะสมแล้วก็จะทำแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

²⁰ ดูรายละเอียดในภาคผนวก